

ljudska šola v Ljubljani po posredovanju šolskega vodstva in učiteljskega zbora 77.500 K; vodstvo III. mestne deške ljudske šole v Ljubljani, 100 K; skupaj 81.300 K.

Danes izkazanih 81.300 K
V zadnji štev. izkazanih 31.400 K
Skupaj 112.700 K

SREDNJE ŠOLE.

Ivan Hutter, c. kr. profesor v Celovcu, 10.000 K; učno osebje c. kr. učiteljskega zbora v Ljubljani, 14.14 K; konzistorialni svetnik profesor dr. Fr. Perné v Ljubljani, 10 K; skupaj 10.024-14 K.

Doslej izkazanih 56.348-34 K
Danes izkazanih 10.024-14 K
Skupaj 66.372-48 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. K 277.262-20
III. vojno posojilo 278.848-69
IV. vojno posojilo 2.761.038—
V. vojno posojilo 10.284.707—
VI. vojno posojilo 112.700—
Srednje šole 66.372-48
Končna vsota K 13.780.928-37

Slovenska gimnazija v Trstu in še kaj.

Trst, 29. junija 1917.

V četrtek, dne 28. junija t. l., me je sprejel gospod namestnik, ekscelenca baron Fries-Skene, da se mu predstavim kot učitelj, ki so me postot discriminirani v službovanje pridobili c. kr. pripravnički srednjih šol v Trstu.

Ne obešal bi tega akta vljudnosti in formalnosti na veliki zvon, ako bi se ne bil med nama razpredel razgovor, ki utegne zanimati tudi širšo slovensko javnost. Po-udarjam takoj, da prijavljam jedro tega razgovora z izrečnim dovoljenjem gospoda namestnika, ki mi ga je dal na moje izrečno vprašanje, ker mu je mnogo do tega, da javnost zve, kake namene ima z našo kulturo vobče in z našim šolstvom posebe ter kake nazore goji o našem ljudstvu, bivajočem po ozemlju njegovega delokroga.

Stvari, ki so osebnega značaja ali pa ki ne sodijo pod zaglavje kulturnih vprašanj, ne omenjam. Ni mi bilo težko spoznati, da je gospod tržaški namestnik o vsem tem, o čemer sva govorila, dobro informiran in da presoja stvari in položaj popolnoma objektivno. Zunanji vplivi so napravili nanj le toliko vtiska, kolikor ga je treba tako visokemu in odličnemu političnemu uradniku, da je njegovo uradno poslovanje tem pravičnejše — ob luči resnice in pravice!

Meni, kranjskemu izgnancu, je dobro delo, da mi je gospod namestnik zaklical ob sprejemu iskreno dobrodošlico ter me pozdravil kot delavca in sodelavca na kulturnem polju. Komur sta doslej rezala v lice mraz in odvrtnost sličnih kranjskih (tudi idrijskih!) sprejemov, ta posebno občuti blagodejnost take temeljite izpremembe!

Vse prizadevanje gospoda tržaškega namestnika stremi sedaj za tem, da dobi Trst slovensko gimnazijo. Posrečilo se mu je dunajske kroge — prejšnji dan se je vrnil z Dunaja — prepričati o nje potrebi in upravičenosti, in danes lahko reče, da je Trstu slovenska gimnazija zagotovljena! Enostavno se to zgodi na

ta način, da goriške zaposlovalne tečaje, ki sedaj delujejo v Trstu, izpremene v tržaški samostojni srednješolski zavod, goriška slovenska gimnazija pa začne s svojim delom zopet takrat, ko razmere v Gorici to dovolijo. Tako imamo zagotovljena dva slovenska srednješolska zavoda: eno srednjo šolo v Trstu, drugo v Gorici. Poklicanim faktorjem doma in na Dunaju je sedaj dana ugodna prilika, da se pridružijo namestnikovemu delu — pa lahko že jeseni otvrimo v Trstu slovensko gimnazijo!

Očitano, kakor da bi tržaški namestnik delal na ponemčevanje našega šolstva (zlasti v Istri), po njegovem zatrdilu ne odgovarja resnici. Če se uči šolska mladina nemščine, ni s tem rečeno, da se mora odtujiti svojemu narodu. Tega namena ni imel namestnik nikoli. Poročilo nadzornikovo o inšpekciji nemškega pouka v Istri se glasi najugodnejše, kar samo dokazuje, kako visoko inteligentna in nadarjena je naša jugoslovanska mladina, ki se priuči z lahkoto tudi tujemu jeziku, ne da bi ob tem kaj trpel pouk v materinščini in da bi se zaradi tega odtrgala od svojega naroda. Ako namestnika kdo prepriča, da zaradi pouka v nemščini količkaj trpi narodna zavednost, je takoj pripravljen odrediti, da prekinejo s tem poukom. Sicer je pa v Istri še druga oblast, ki forsira pouk v nemščini.

Namestnik ima večkrat priliko občevati s pripadniki našega jugoslovanskega naroda. In skoro nikoli ne pride v dotik z našim možem, ki bi ne bil več več jezikom. To je dokaz izrednih duševnih zmoglosti našega naroda, kar ga dviga nad sodeželane druge narodnosti in kar ga napravi posebno simpatičnega.

Namestnikova skrb se obrača v prvi vrsti za smotrom, da dvigne Istro iz sedanjega bednega položaja. Zna se mu razmere med Hanaki na Moravi — tam je doma njegova soproga. Lahko in plodonosno je tam kmetovanje, ker je ljudstvo splošno in strokovno temeljito izobraženo. Ni skoro panoge zemljedelstva, da bi je kmetovalec ne gojil z uporabo stroja. Drugače je v Istri. Njej je treba vse naše pažnje in skrbi, da ustvarimo pogoje napredku, razvoju, bodočnosti! Treba je predvsem blagodejnega delovanja šole, da se razmahnejo duševne sile, ki jih naj narod izrablja v svojo in svoje domovine korist. Pri tem prizadevanju računa na krepko in uspešno podporo učiteljskega. Gospod namestnik mi je pokazal obsežni načrt o ustanovitvi novih slovenskih, oziroma hrvatskih šol v Istri, ki čaka izvedbe v bližnji bodočnosti.

Namestnik visoko in po zaslugi cenidelo našega simpatičnega učiteljskega v Primorju, ki v šoli in zunaj nje tako požrtvovalno deluje za blaginjo naroda. Da namestništvo pospeši in podpre to delovanje, zato izda posebna slovenska ljudskošolska berila za Primorsko. Iz njih se odraža značaj prirode in ljudstva teh krajev, v njih bodi ognjišče ljubezni do domovine! Čimbolj jo spoznava posameznik, tembolj deloljubna in tvoreča bo njegova ljubezen do nje! — Pazno je gospod namestnik poslušal moje poročilo, da so dodatki k sedaj uvedenim berilom gotovi in zreli za tisk ter že v rokah gospoda dež. šolskega nadzornika Matejčiča. Hvala delu tržaškega slovenskega učiteljskega, ki je to nalogo tako naglo in dobro rešilo! Odsek, ki mu je sestava novih beril poverjena, je že sestavil zanje načrte, si razdelil referate in se loti dela takoj že v počitnicah. Dodatki pridejo v rabo že s prihodnjim šolskim letom, tekmo šolskega leta 1917—1918 pa izide vsaj ena knjiga, če ne dve. Gradili bomo po vsestransko preudarjenih

načrtih do dosegljive popolnosti. Gospod namestnik se je zanimal tudi za posameznosti teh načrtov. Mogel sem mu dati točna pojasnila, kar je zasluga tovarišev, ki so tako precizno začrtali osnove. (Z enakim interesom spremlja to delo tudi gospod dvorni svetnik baron Glanz.)

Na vprašanje, kako se počutim na novem svojem službenem mestu, sem se mogel le pohvalno izraziti. Videl sem že mnogo šol križem sveta, a malo tako vzorno urejenih, kakor je ta, ki sedaj na njej počujem. Dub skupnosti in trudoljubne delavnosti veje na njej, kar je pač tudi pripisovati delo učiteljskega zbora pospešujoči naklonjenosti šolske oblasti. Danes po šolskem sklepu so prinesli lanski učenci ravnatelj pokazat svoja izpričevala. Bilo jih je pet, ki obiskujejo nemško realko. Vseh teh pet dijakov je z odliko dovršilo prvi razred nemškega zavoda. Prekosili so naši Slovenci svoje nemške tovariše, kakor sploh dajejo Slovenci najboljši material tržaškim srednjim šolam. Z zadovoljstvom je vzel gospod namestnik to moje opombo v vednost, rekoč, da je to dejstvo nov dokaz, koliko krepke duševne sile leži v slovenski mladini.

Vsako pošteno prepričanje moramo spoštovati, vrednost vsakega značaja ceniti. Ne smemo zbuditi strasti sovraštva in zatiranja, temveč se moramo zavedati resnice, da nam je odkazano živeti drug poleg drugega — narodu poleg naroda. Čim manjši in slabši smo, tem bolj moramo služiti svojemu narodu. Slovenski učitelji hočemo dati svojemu ljudstvu temelje življenja. A naše oblasti naj nam dajo pogoje, da se narod krepi v moralnem in materialnem oziru, kakor mu to dopuščajo njegove zmoglosti, potem bo že sam razvil uspešno tekmovalstvo na kulturnem polju z ostalimi kulturnimi narodi, kar ne bo nikomur na škodo, ampak kar bo skupnosti v korist. Korakajmo drug poleg drugega naprej in navzgor! Temu osnovnemu načelu našega delovanja je gospod namestnik radostno pritrtil.

Namestnik pozdravlja z veselo odkritosrčnostjo vsako pomoč in vsakega delavca na polju šolskega in prosvete. Vsak bodi prepričan, da ima v njem vnetega podpornika in pospeševalca. „Kadarkoli česa potrebujete, pridite k meni; moja vrata so vam vedno odprta! Po-vejte to tudi svojim tovarišem!“

Poslovil sem se z besedami: „Dovolite ekscelenca, da dam izraza svojemu veselju nad tako odkritim občevanjem, ki ga doslej nisem bil vajen! Slovensko učiteljstvo bo tudi poslednjem izpolnjevalo svojo nalogo, to pa tem rajše in uspešnejše, ker ima v Vaši ekscelenci tako krepko in naše kulturno prizadovanje razumevajočo oporo! Priporočam se Vaši naklonjenosti!“

Nisem li rekel in obljubil nepooblaščen preveč? V svoji učiteljski rodovini se dobro poznamo, zato sem prepričan, da ni šla niti beseda niti obljuba preko mej dopustnosti in možnosti. Delali smo v nemerno težjih in odurnejših razmerah, delamo sedaj, ko so viharji in mirnemu ter nemotnemu delu tako neprijetni časi, pa hočemo toliko vztrajnejše delati poslej, ko se razmere in časi izpremene v naše dobro! Zato sem bil sploh domov gredé dobre volje, in kar sami ob sebi so se mi oglašali Stritarjevi verzi:

Beseda dana sveta naj ti bo!
Ne oprostí ga več nobena moč,
Kedor se je enkrat zavezal sam!

E. Gangl.

Politika in šola.

Zagreb, 10. julija 1917.

Nova ogrska vlada je že sedaj očitno dokazala, da ne bo proti nemadžarskim narodom nič pravičnejša, nego so bile vse dosedanje vlade. Vse izjave članov novega ministrstva izpričujejo, da hočejo le ohraniti in ojačiti madžarsko nadvlado. To dokazujejo tudi in zlasti načrti za volilno reformo, ki ne kažejo nič drugega, nego da bo volilna reforma zgrajena na temelju krivičnosti nasproti nemadžarskim narodom. Ob volilni reformi gre pač predvsem za volilno pravico v kmetijskih občinah. In sicer naj dobe po načrtu volilno pravico na kmetih le tisti, ki so dovršili šest razredov ljudske šole. Ta temeljna določba vsebuje vso krivico proti nemadžarskim narodom. Ljudskih šol s šestimi razredi je sploh prav malo in še te so samo v madžarskih krajih. V slovaških, romunskih in sploh nemadžarskih krajih so kvečjemu štirirazredne ljudske šole, največ pa so le dvorazrednice. Iz tega je razvidno, da ima tudi ob tej volilni reformi šola na Ogrskem služiti le — madžarstvu!

Za sekcijkega načelnika oddelka za nauk in bogocastje je v novi hrvatski vladi imenovan Milan Rojc, član hrvatsko-srbske koalicijske. Nanovo je ustanovljen oddelek za javno dobrodelnost in socialno pomoč, ki mu načeluje dvorni svetnik dr. Šilović. Milan Rojc je v hrvatskem šolskem svetu dobro znana in čislana osebnost. Dr. Šiloviću pa se odpira široko polje dobrotvornega in nujno potrebnega delovanja. Naj opravičata oba nova moža svoje važne posle na blagor lepe naše domovine!

Še nekaj o naših društvih.

Nič ni bilo napačno, da je spregovoril v 12. št. „Učiteljskega Tovariša“ tovariš Pavel Flere besedo o naših društvih in razmerah, ki vladajo v njih v tej žalostni dobi, brezdržbeni dobi, kakor jo imenuje pisatelj dotičnega članka.

Nahajajo se pa v Fleretovih izjavah nekatere trditve, ki ne odgovarjajo dejstvu in jih moram zavrniti. Na drugi strani je pa tovariš Flere o nekaterih zadevah napak poučen, ali pa ni dovolj pazljivo sledil društvenim dogodkom v vojnih letih.

Da pa ne bo kdo mislil, da hočem v sledečih vrsticah iz samoljubja zagovarjati društvene odbore in one, ki stoje na čelu naše centralne organizacije, ali opravičevati njih delavnost ali nedelavnost, moram takoj izjaviti, da sem sicer velik prijatelj in po svojih skromnih močeh pospeševalec učiteljske organizacije, posebno mi je pri srcu naša centralna organizacija, ki sem ji član skoraj od nje početka, odkar sem učitelj, in sem se udeležil razen dveh vseh njenih glavnih skupščin, vendar nisem član nobene društvene odbora in v nikakoršni zvezi z upravnim odborom ali vodstvom Zaveze. Pač pa marljivo zasledujem delovanje naše Zaveze in okrajnih učiteljskih društev. To se mi je zdelo potrebno omeniti, da ne bo kdo napak sodil mojih besed.

Ko je zavladal pred tremi leti vojni vihar, je v resnici prenehalo delovanje v naših društvih. Važna stanovska in pedagoška vprašanja, s katerimi so se pečala posamezna društva, a še ne dospela do sklepa in smotra, so se odložila na poznejši čas, na čas po vojski. Več društev je odložilo pero, potisnilo društvene knjige v omaro, niti članov ni imelo več v evidenci,

To in ono izza preteklih dni.

XV.

Štiri okrajne šolske nadzornike sem imel doslej za svojega službovanja. Marsikaj sem doživel in prebil pod tem „nadzorništvom“ ter vtegnem o tem še kdaj katero reči. — Danes hočem fiksirati le nekaj, kar se mi je prigodilo ob prvi okrajni učiteljski konferenci v deželi, kjer službujem zdaj.

Bilo je po letu 1886. Dan uradne konference. Nabito polna soba. Vzduh v tem zborovališču — konferenca se je vršila ob „pasjih dneh“ — je bil naravnost neznošen. Povrh pa ta suhoparnost in šablonska manira ob obravnavi, odnosno prednašanju raznih uradnih ukazov in odredb! Kar strese me še danes, če se spomnim na ta uradni sestanek.

Predsednik, okrajni šolski nadzornik, pravi tip zasirknega birokrata, po kratkem pozdravu, ki je bil baje tudi druga leta tak, jame čitati imena učiteljev in učiteljic, ki so postavno zavezani, prisostvovati uradni konferenci. Vse povprek pravi „hier“, le par jih je bilo, — prave bele vrane — ki so se

oglasili s „tukaj“. To dejstvo mi je še bolj ogenilo bivanje v tej soparni sobi. Po pričanju raznih, že itak znanih ukazov, — prav pravcat križev pot! — pričelo se je razpravljanje o stavljenih tematih. Referenti so vsi razpravljali — nemški. Moje razočaranje je naraščalo. — Med drugim se je govorilo tudi o tem, kaj ukreniti, da se zboljša in pospeši kmetijski pouk v ljudski šoli. Ko se je o tej točki pričela debata, se oglašim k besedi tudi jaz. Seve govoril sem — slovenski. To pa je bilo tačas tu še greh! G. vodja konference se je jel zelo čmrno držati ter me je skozi svoja očala prav pikro motril. A mene to ni najmanjše motilo. Na tistem sem imel celo veselje nad muzanjem in ironičnim smehljanjem nadzornikovim.

V svojem govoru sem omenil, da ima kmetijska družba tudi nalog, vsaj posredno kolikor toliko storiti v povzdigo kmetijskega pouka v šolah. Ona prejema vendar od države subvencijo in je tako vezana, da propagira kmetijski pouk. Pošilja pa med naš narod potovalne učitelje, ki niti slovenski ne umejo, ter pita naše ljudstvo s tiskovinami kmetijske vsebine v nemščini... Zdjaci me predsednik — ves blede — prekine, veleč: „Ich muss den Redner unterbrechen. Er

spricht nicht zur Sache, sondern übt nur Kritik an unserer so wolverdienten Landwirtschaftsgesellschaft“. Na to jaz glasno: „G. predsednik, prosim to, kar sem govoril in še mislim dalje govoriti, spada absolutno k stvari. Pustite me govoriti, sicer vendar ne morete presoditi...“ „Nein! Ich entziehe Ihnen das Wort. Ich lasse an Behörden nicht nörgeln...“ „Gosp. nadzornik, kmetijska družba vendar ni urad!“ „Sie haben nicht das Wort! Ich bin der Vorsitzende und Sie haben sich meiner Anordnung zu fügen!“ „Dobro, storim to; a obžalujem, da sem tu pod takim vodstvom“. Tableaux! Vse je bilo perpleksno. Takih prizorov kolegi niso bili vajeni.

Tak je bil moj „debut“ v novi kronovini ob uradnem zboru! Škodil mi dalje ni. Narobe! Gosp. nadzornik so se celo navedli, govoriti z mano — slovenski.

Da ste mi vrlo zdravi, g. urednik!
Slamoštev.

Borojevič slovenskemu učiteljstvu.

Tovariš Josip Čonč v Jarenini v Slovenskih goricah je poslal poveljniku soške

armade pesem „Borojevič“, ki je bila objavljena tudi v „Učit. Tovarišu“ in v vojaškem listu. „Pozdrav iz domovine“. Pridjal ji je „Učit. Tovariša“ s pesmico „Jeklen slovenski roj“ in pa „Pozdrav iz domovine“, ki vsebuje vojno-patriotične pesmice: „Gorica je naša“, „Rumunski strel“ in „Ura, na dednega sovraga“. Prejel je zahvalno pismo, v katerem stoji med drugim: „... iz kojih povzameš z veseljem znano patriotično čuvstvanje učitelja slovenske mladine“ itd.

Tako slavni branitelj domovine, ki že tretje leto prebiva med našim narodom in je temeljit poznavatelj njega in nas. In vendar se je ob izbruhu vojne več tovarišev ognilo krutemu preganjanju le s tem, da so bili poklicani v vojno službo, kjer je bilo njih junaštvo in vztrajno zvesto delovanje priznано po mnogoterih odlikovanjih. Nas pa, ki smo še ostali doma, so zasledovali z vohunskim očesom kot domovinski nezanesljive ter zahrbtno namigavali na nas, pa nas tudi zasliševali na sodiščih. To je bilo posebno na jezikovni meji, kjer že odnekad cvete denunciantstvo.

Več o tem spregovorimo v „vojnih spominih“, ko bo beseda prosta spon.

in se ravnalo po neresnični latinski prislovi „inter arma silent musae“. Vzbuditi jih ni mogla ne sila, ne potreba, ne drugi nuanji vplivi. Še toliko se niso zganili, da bi bila zavzela stališče v nujnih stanovskih in šolskih vprašanjih. Zaman jih je klicala Zaveza v razposlani okrožnici k novemu društvenemu življenju, k zopetnemu delu za stanovsko korist, v prosepah šolstva in za blaginjo celokupnega naroda ter jim klicala: „ne smemo se zazibati v brezdelje. Glede na vojno samo, ne glede na šolstvo in ne glede na naše stanovske interese, bi se morali večkrat shajati na zborovanja. Tu naj se posvetuje in ukrepa Zavezino učitelstvo, kako naj z ljubeznijo in dejanjem služi vsemu in vsakemu, kdorkoli in karkoli deluje v prosepah zmagovite vojne, v tolažbo in podporo žalostnim in obupajočim, ostavljenim in trpečim. Na takih zborovanjih bi se izprožil marsikateri dober nasvet, kako pomagati in podpirati one, ki se bore za dom, cesarja, ki se bore za nas vse.“

Vnemar tudi ne smemo puščati svoje organizacije. Sveta dolžnost društvenih odborov je, da drže člane skupaj, da ne odpadajo in ne kaže tavati kot izgubljene ovce vsak po svoji poti. Mladim učiteljem, posebno začetnikom, ki pridejo v okraj, naj gredo društveni odbori na roko, vabijo naj jih v svojo sredo, pomagajo z besedo in dejanjem v njih težavnem poklicu.

Društveni odborniki naj tudi sedaj v teh hudih časih resno in vestno izvršujejo svoje funkcije tako v svojem delokrogu, kakor nasproti Zavezi.

Tovariši predsedniki Zavezinih društev nujno prosimo, da nam pošljejo v 14 dneh popoln imenik svojih članov; tovariši blagajniki pa članarino za leto 1915, pa tudi za leto 1914, kateri so še na dolgu.

Zavezino vodstvo prosi dalje, da blagovolijo tovariši tajniki sestaviti kratko poročilo o delovanju svojih društev od začetka vojne, t. j. od 26. julija 1914 do sedaj, ter ga odposlati z imenikom društvenih članov predsedništvu.

Tovariši predsedniki naj imajo v popolni evidenci vse učitelje vojske, ne le onih, ki so v naši organizaciji, sploh vse učitelje vojske v okraju, da sestavi Zaveza ob koncu vojne natančno statistiko. Predsedništvo Zaveze bo poslalo ob svojem času Zavezinim društvom v tem smislu sestavljen obrazec v izpolnitev.

Nobeno društvo ne sme zaspiti in razpasti med vojno vihar. Veliko odgovornost imajo v tem pogledu društveni odbori. One, ki ne store svoje dolžnosti, bo klicalo na odgovor slovensko učitelstvo. Zato glejte, da ne trpi škode učiteljska stvar!

Tako Zaveza svojim članom, kar je tovariš Fleret menda ne namenoma prezrl. Ali so imeli ti lepi nasveti in navodila kaj uspeha? Večina Zavezinih društev spi in počiva dalje; o teli ima prav tovariš Fleret, ker se boji, da bi ne zaspala za vedno.

Zakaj so opustile naše učiteljske organizacije med vojno vsako društveno delo? Vzroki so različni. Mnogi društveni odbori so bili mnenja, da ob vojni času, ko so odšli pod orožje naši najboljši in najzvestejši člani, ni mogoče nikako uspešno društveno delo. To so poudarjale posebno kranjske organizacije. V vojnem času do sklicanja avstrijskega parlamenta je bilo prav zelo omejeno svobodno zborovanje. Mnogo jih je bilo, ki so po pravici trdili, da je v sedanjih razmerah nemogoče spregovoriti na zborovanju svobodno besedo, zato je tudi izključena vsaka temeljita razprava in bi „ledina, ki smo jo v organizaciji že pred vojno povprečno plitvo orali in časih slabo pletli, postala celina“, kakor trdi tovariš Fleret. To je bil drugi vzrok, da so se zaprele zborovalne sobe. Najslabši izgovor za brezdrštveno dobo so pa navedli oni, ki hočejo vse delo odložiti za mirne čase po vojni. Ravno sedaj trka na šolska vrata važno šolsko vprašanje, o katerem ne razpravlja samo učitelstvo, ampak tudi široka javnost, namreč preosnova ljudskega in meščanskega šolstva. Ali naj rešitev tega silno važnega vprašanja prepustimo drugim faktorjem? Ali ni v prvi vrsti poklicano učitelstvo, da sodeluje in sorošuje šolsko vprašanje, vprašanje o vzgoji in pouku? Če pa odložimo delo v tej smeri za čas po vojni, smo mnogo ali pa vse zamudili in šolsko vprašanje bodo rešili brez nas in preko nas. Na delo torej že iz tega vzroka, ki je za nas in naše šolstvo življenjskega pomena!

Zanemarjali smo svoja društva tudi zaradi tega, ker smo bili preobloženi z drugim delom zunaj šole. To je res. Nečem navedati, kaj so vse nalagali na rame ljudskega učitelja, trdim le, da je komaj dihal pod pezo dnevnih izven šolskih opravkov in izmučen do onemoglosti res ni bil sposoben za uspešno duševno delo. Poleg tega pa še velike skrbi v lastni hiši, skrbi za vsakdanji kruh, žalost in tuga v rodovini. In kolike sitnosti provzročajo v sedanjih dneh potovanja, vedo le tisti, ki imajo svoje bivališče v bojnem ozemlju. Velik del našega učitelstva je moral zapustiti svoj dom in iti v tuji svet; drugi stojijo pred bojno črto;

dan in noč jim hrušči na ušesa bojni vihar in ti trpinji naj se poglobe v kako duševno delo?

Zakaj pa Zaveza rešuje samo najvažnejše in najnujnejše zadeve in skrbi v prvi vrsti, da vzdrži vsaj svoje liste? Nad njo so obesili takoj ob izbruhu vojne Damoklejev meč, zato se ni smela ganiti; nje glasilo je stalo na proskribcijski listini. Več sedaj ne smemo govoriti.

To so vzroki, ki opravičujejo nekatera učiteljska društva, da niso ničesar storila med vojno za splošno šolsko korist in za učiteljski interes. Seve da so tehtni, ali samo za nekatera društva, nedelavnosti drugih pa ne opravičujejo.

O tem sva s tovarišem Fleretom edina, da je treba napeti vse sile in premagati vse ovire, da se začne v nas zopet društveno delovanje.

Nikakor se pa ne strinjam z nekaterimi drugimi trditvami v Fleretovem članku. Oglejmo in presodimo jih nekoliko bolj natanko.

Tovariš Fleret omalovažuje vse dosežanje delo v učiteljski organizaciji. Vzame naj v roke prejšnje letnike naših glasil, bere razprave o aktualnih stanovskih in pedagoških vprašanjih in prepričan se bo, če bo nepristranska njegova sodba, da smo na marsikaterem priročju ledino globoko preorali in lepo zrahljali. Prišli smo v mnogih raznih vprašanjih do zaključkov, ki se jih nam ni treba stramovati. V prvi vrsti mislim tu na zahtevo po podražavljenju ljudskega in meščanskega šolstva. Trdno stoji, da se je slovensko učitelstvo, ki je združeno v Zavezi, soglasno izreklo za podražavljenje, če ne štejemo enega in edinega društva, ki ni hotelo mej vojno zavzeti svojega stališča o tem vprašanju. Zato je imelo Zavezino glasilo popolnoma prav, ko je trdilo, da avstrijsko učitelstvo hrepeni po podražavljenju ljudskega in meščanskega šolstva in da je Zavezino učitelstvo edino v tem vprašanju. „Tovariš“ torej ni spregovoril dotičnih besed „nekontrolirano“ tja v en dan, temveč v trdni zavesti, da govori o dokončnih sklepih Zavezinega učitelstva. (Resnici na ljubo pa moram povedati, da ne najdem onega „nekontroliranega“ stavka v 7. številu „Učit. Tov.“) Mimo greda pripomniti, da bi pričakovali od tovariša Flereta, da bi bolj natanko navedel stavke, ki jih rabi v dokaz svoje trditve. Kje ste brali v „Učit. Tov.“, da smo ravnodušno čakali in celo pozdravljali oktroiranje podražavljenja šolstva v zvezi z znanimi „belangi“? Bral sem pač v 7. številu „Učit. Tov.“ v članku „Naši razlogi in razlogi nemškega nacionalnega učitelstva za podražavljenje ljudskega in meščanskega šolstva“ te-le besede: „... vse to upajo doseči na ta način, da se upelje državni jezik, podražavi šola in v državni šoli uvede nemščino obvezni predmet. To so razlogi, ki jih slovensko napredno učitelstvo ne more odobravati ter jih ne sprejme in z vso odločnostjo odklanja in zavrača, ker je prepričano, da bi se s takimi naredbami ne poglobila državna misel. Doseglo bi se ravno nasprotno, kar se namerava. Mi smo zato, da se podražavi ljudska šola, toda tudi v državni šoli naj se poučuje mladina vseh avstrijskih narodov v materinem jeziku itd. To se vendar drugače bere nego Fleretova trditev, da smo ravnodušno pričakovali podražavljenja šolstva z zvezi z znanimi „belangi“.

Iz vsega tega bi posneli, da je tovariš Fleret velik nasprotnik državne šole; pa ni, sam se je že v istem smislu izrekel zanj. V 17. št. „Učit. Tov. 1916, ko on govori o podražavljenju ljudskega šolstva, pravi doslovno: „Zahtevajmo podražavljenje ljudskega šolstva, ki se mu mora priznati odločno narodni značaj v vsem njegovem ustroju!“ Ali je ta stavek bolj kontroliran? Ali ne zahtevate enake preosnove in na isti podlagi? Tovariš Fleret pravi, da ni bilo o tem vprašanju posebne orientacije, nobenega razgovora, da je bila centralna organizacija pasivna in prepuščala deželni in okrajnim učiteljskim društvom, da se poprimejo vprašanja sama, če hočejo, ker iniciative v to ni bilo nobene. Zopet napačno. Iniciativo za gibanje za podražavljenje šolstva med slovenskim učitelstvom je dala naša centralna organizacija na svoji glavni skupščini v Opatiji leta 1896 in zavzela že takrat svoje stališče. Odslej se je večkrat razpravljalo o tem predmetu v Zavezi sami, in pritrdilno so se izjavila Zavezina društva. Smelo trdim, da bi bil sklep takšen, kakoršen je, če bi se bilo posvetovanje vršilo tudi po Fleretovem brezkončnem receptu, in naj bi bili medsebojni „stiki“ in medsebojno duševno „oplojevanje“ še tako tesni. Naj vendar ne misli tovariš Fleret, da je v splošnem slovensko učitelstvo tako zelo brezbržno, da se nič ne briga za važno stanovska in pedagoška vprašanja, da se nihče ne poglubi v njih. Prepričan sem, da so vsakemu Zavezinemu učitelju znani vsi razlogi, ki govorijo in za proti podražavljenju šolstva, da vzamem zopet za zgled isto vprašanje.

Nikakor ne morem pritrditi trditvi tovariša Flereta, da je hodila in hodi naša centralna organizacija po iniciativah k osrednji avstrijski ali kakim drugim osrednji zvezi. Ne nikdar! Osrednja avstrijska učiteljska organizacija je dete naše Zaveze, k nemški avstrijski učiteljski organizaciji pa Zaveza ni hodila na posodo, saj so ondaj razmere čisto drugačne. Naj nam podpre tovariš Fleret z enim samim zgledom svojo trditev. Iniciative naše Zaveze so izšle iz njenega ustroja in njenih članov. To lahko trdim z mirno vestjo; drugačnega mnenja tudi ne more biti tovariš Fleret, če sodi pravično.

Kar se tiče navodil, po katerih naj se vrše posvetovanja in razprave na društvenih zborovanjih pa samo eno. Tovariši v Savinjski dolini naj poverijo tovarišu Fleretu vodilno vlogo v svojem društvu, kjer naj praktično udeležijo svojo teorijo. Če se mu obnese in posreči, da dvigne društvo na višek popolnosti, mu bomo radi volje sledili vsi.

Pa še eno je, kar mi je že dolgo na srcu, da bi se rad pogovoril s tovarišem Fleretom. Ob vsaki priliki trdi, da je že enkrat potreba, da ločimo šolska od političnih vprašanj, in da naj ne posegamo pri popolnoma šolskem vprašanju brez potrebe na politično polje bodimo to, kar smo.

Velja! Ein politisch Lied, ein garstig Lied. Ali pove naj nam tovariš Fleret, kako naj se ogne slovensko učitelstvo pri svojem delovanju zunaj šole politiki? Da, še več! Kako naj se ne dotika učiteljsko društvo, ki ni politično društvo, šolsko-političnih vprašanj? Slovensko ljudstvo je postalo politično zrelo; v najbolj zakonito gorsko vas se je zaneslo politično strankarstvo. V vseh večjih krajih imajo bralna, izobraževalna, prosvetna, pevška, gospodarska, telovadna društva, čitalnice, hranilnice in posojilnice in druge organizacije. Večinoma so jih ustanovile politične stranke. Ali naj učitelj stoji zunaj vseh teh prosvetnih organizacij, kjer lahko mnogo stori v prosepah ljudske izobrazbe? Pridejo volitve v občinski zastop, iz katerega izide krajni šolski svet, volitve za deželni in državni zbor. Nasproti si stojita šoli prijazna in šoli nasprotna stranka. Ali naj stoji učitelj malomarno ob strani, ko gre za mirni razvoj ljudske šole in dobrobit učiteljskega stanu? Kdo ima več interesa na tem, da vlada v deželi šoli in učitelstvu naklonjena stranka nego učitelj? Tako bi lahko našli še mnogo slučajev, da se učitelj pri svojem delovanju zunaj šole ne more ogniti politiki, če neče škodovati šoli in sebi. Tako posamezniki. Kako pa naj ločijo učiteljska društva, ki po svojih pravih sicer res ne smejo posegati v politiko, šolska vprašanja od političnih? Če razpravljamo o preosnovi, o podražavljenju šolstva, o preuredbi učiteljske, o višji učiteljski izobrazbi in o mnogih drugih sličnih vprašanjih, se moramo obračati na politične stranke. Kako naj izločimo tu politiko? Celot pri sestavljanju učnih načrtov hočejo politične stranke uveljaviti svoje nazore in načela. Kako se celo v čisto pedagoško delovanje vtika politika, se lahko prepriča tovariš Fleret, ako povpraša, kako nam je hotela politična stranka ugonobiti list, pri katerem sam marljivo deluje, ker ji ni, vseh razpravljal pedagoška vprašanja. Šola je po izreku velik cesarice Marije Terezije „politicum“ in s tem mora računati učitelstvo pri svojem delovanju.

Razširjenje nemškega šolstva v Trstu.

„Edinost“ piše: Čisto neopaženo se je državno nemško šolstvo v Trstu pred par tedni znatno izpolnilo. Šola v ulici Fontana, ki je obsegala prej deške in dekliške razrede ljudske šole ter v svojih dveh poslopih — v ulici Fontana in nasproti v ulici S. Francesco — dala prostora tudi deškim in dekliškim vzporednicam meščanskih šol na P. Lipsia, je zdaj urejena kot samo dekliška ljudska in meščanska šola, ljudski in meščanski deški razredi v hiši S. Francesco 25 so pa združeni v novo ljudsko in meščansko deško šolo v ulici S. Francesco. Dekliško ljudsko in meščansko šolo vodi c. kr. ravnatelj, cesarski svetnik A. Brunnlechner, ravnatelj na novi deški ljudski in meščanski šoli v ulici S. Francesco je pa imenovan c. kr. strokovni učitelj dekliške ljudske in meščanske šole P. Lipsia, Karel Niklas.

S to novo uredbo — novo je namreč le mesto ravnatelja, razredi so bili že prej odprti kot vzporednice šole v ulici Fontana in deške in dekliške na P. Lipsia — je doseglo nemško državno šolstvo v Trstu samostojno četrto ljudsko in meščansko šolo. Te šole so: 1. dekliška ljudska in meščanska šola P. Lipsia — ravnatelj K. Stolz; 2. deška ljudska in meščanska šola P. Lipsia — ravnatelj A. Endler; 3. dekliška ljudska in meščanska šola ulica Fon-

tana — ravnatelj A. Brunnlechner; 4. deška ljudska in meščanska šola ulica S. Francesco — ravnatelj K. Niklas. Vseh razredov je okoli 75, ki so za prve tri šole nastanjeni v državnih šolskih poslopih P. Lipsia in ulica Fontana, za četrto pa v zasebni hiši ulica S. Francesco 25, najeti na državne stroške. Koliko nemških, laških in slovenskih otrok je v teh popolnoma v nemškem smislu urejenih ljudskih in meščanskih šolah, tega danes ne vemo, upamo pa, da izvemo to koncem leta iz tiskanih letnih poročil. Za primerjanje onim, ki bi hoteli razmišljati o stvari, pa bodi povedano, koliko imamo v Trstu slovenskih ljudskih in meščanskih šol. Slovenci, ki nas je okoli 70 tisoč v Trstu, imamo te-le — zasebne ljudske in meščanske šole: 1. Osemrazredna deška ljudska in meščanska šola v ulici Giuliani (pri Sv. Jakobu) z vzporednico na Acquedottu (12 + 5 = 17 razredov) — ravnatelj I. Vrščaj; 2. osemrazredna dekliška ljudska šola v ulici Montecchi (pri Sv. Jakobu) (12 razredov) — šolska voditeljica M. Engelmanova; 3. osemrazredna dekliška ljudska šola v ulici Acquedotto 20 (8 razredov) — šolska voditeljica R. Golijeva. Prvi dve šoli — izvzemši deške vzporednice na Acquedottu — sta nastanjeni v šolskem poslopiju družbe sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu, tretja pa in deške vzporednice ljudske in meščanske šole pri Sv. Jakobu so nastanjene v hiši „Trgovske obrtne zadruge“, ki jo je najela družba sv. Cirila in Metoda! Da bo primerjanje popolno, bodi povedano še, da so vsi štirje ravnatelji, vsi učitelji in vse učiteljice in vsi šolski sluge gori omenjenih štirih nemških državnih šol plačani kot državni uslužbenci iz državnega zaklada. Ravnatelj slovenske zasebne deške ljudske in meščanske šole in voditeljici obeh osemrazrednih slovenskih zasebnih ljudskih šol ter 16 učiteljev, oziroma učiteljic in en katehet so plačani kot učitelji oziroma učiteljice — kakor ravnatelj oziroma voditeljici pa ne — kot državni uslužbenci iz državnega zaklada; gori navedeni ravnatelj in obe voditeljici v lastnosti šolskih voditeljev, potem 18 učiteljev, oziroma učiteljic, 4 pomožni katehetje in 3 šolski sluge so plačani kot zasebni uslužbenci iz zaklada družbe sv. Cirila in Metoda, ki plačuje iz svojega tudi vse druge stroške za vse tri šole. Koncem — da se lahko tudi to primerja — bodi še povedano, da do vzhodov v šolsko poslopje pri Sv. Jakobu, last družbe sv. Cirila in Metoda, ne vodi nikaka regulirana ter seveda tudi ne tlakana, a še manj normalno snažena in negovana javna cesta, ampak dva popolnoma zanemarjena kosa zasebne lasti — čigave: to bi morda mogel ugotoviti oni umetnik, ki se more orientirati v tržaški zemljiski knjigi — cest Giuliani in Montecchi, dočim so imenovane državne šole, kakor je znano vsakemu poznavalcu Trsta, situirane ob skrbno negovanih javnih cestah. Vidi se torej, da se tudi mestna uprava zaveda svojih dolžnosti napram slovenski šoli; najbrž se v tem ravna po državnih šolski oblasti.

Dostavljamo še, da se v zadnjem času mnogo govori o ustanovitvi državne nemške ljudske šole v Rojanu, ter da je pri Sv. Vidu že 2 leti dozidano poslopje za nemško šolo; poslopje je postavila uprava državnih železnic. Da je bil poleg nemškega mestnega otroškega vrtca pri Sv. Vidu odprtjen na državni deški ljudski in meščanski šoli P. Lipsia državni otroški vrtec, to posnamemo iz zadnjega „Verordnungsblatta“, ki objavlja imenovanje c. kr. vrtnarice M. Kuličke.

Zakaj pa „Verordnungsblatt“ ni doslej objavil imenovanja ravnatelja K. Niklasa — tudi tržaški „Tagblatt“ trdovratno molči o tem — tega ne umejemo. Ali je treba to skrivati? Nima več smisla to skrivanje zdaj, ko poznamo iz „Edinosti“: „Osterprogramm 1916“.

Srednješolske vesti.

V pokoj je stopil ravnatelj c. kr. višje realke v Ljubljani dr. R. Junowicz in je bil tem povodom odlikovan z oficirskim križem Franc Josipovega reda. Bil je dolgo vrsto let član c. kr. deželnega šolskega sveta.

Razpisani ravnateljski mesti. Razpisani ste ravnateljski mesti na gimnaziji v Novem mestu in na drugi državni gimnaziji v Ljubljani. Prošnje je vložiti do 15. julija 1917.

Kranjske vesti.